

Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Yaşamda Konumlandırılışı: Trabzon Örneği

Positioning Syrian Refugees in Social Life: The Case of Trabzon

Mevlut Can KOÇAK¹, Olgun KÜÇÜK²

^{1,2}Karabük Üniversitesi, Safranbolu MYO, Karabük, Türkiye

ORCID:

M.C.K. : 0000-0002-9496-0541

O.K. : 0000-0002-9471-3540

Corresponding Author:

Mevlut Can KOÇAK

Email:

mevlutcankokak@karabuk.edu.tr

Citation: Koçak, M. C. ve Küçük, O. (2020). Suriyeli sığınmacıların toplumsal yaşamda konumlandırılışı: Trabzon örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10 (1): 130-142.

Submitted: 02.01.2020

Accepted: 04.02.2020

Özet

İç savaş nedeniyle pek çok Suriyeli kendi ülkesini terk edip farklı ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Bu sığınan ülkelerden biri Türkiye'dir. Türkiye'nin her ilinde Suriyeli sığınmacılara rastlamak mümkündür. Bu illerden biri de Trabzon'dur. Trabzon'da yaşayan insanlar, Suriyeli sığınmacılara yönelik farklı tutum ve görüşe sahip olabilmektedir. İşte bu çalışma Suriyeli sığınmacıların toplumsal yaşamda konumlandırılışını ortaya koymak amacıyla yürütülmüştür. Saha araştırması yönetiminin kullanıldığı çalışmada, veriler 250 katılımcı ile yüz yüze görüşmeye dayalı anket tekniğiyle elde edilmiştir. Araştırma sonuçları; katılımcılar toplumsal yaşamda Suriyeli sığınmacılara olumsuz olarak konumlandırmaktadır. Cinsiyet açısından ise kadınlar, erkeklere oranla Suriyeli sığınmacılara daha olumsuz bakmaktadır. Katılımcıların Suriyeli sığınmacıların dışında kalan ve Türkiye'de yaşayan göçmenlere bakış açıları genel olarak biraz daha olumludur. Yine araştırmaya katılanların önemli bir kısmı toplumsal yaşamda hiçbir şekilde ne Suriyeli sığınmacılarla bir araya gelmek nede bir arada yaşamak istemektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların büyük bir kısmı Suriyeli sığınmacıların Trabzon'da suç oranlarını arttırdığını düşünmektedir. Son olarak katılımcılar Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık hakkı verilmesini istememektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Yaşam, Suriyeli Sığınmacılar, Trabzon Örneği.

Abstract

Due to the civil war, many Syrians had to leave their countries and seek refuge in different countries. One of the asylum countries is Turkey. In every province of Turkey, it is possible to see Syrian refugees. One of these provinces is Trabzon. People living in Trabzon may have different attitudes and views towards Syrian refugees. This study was carried out to reveal the positioning of Syrian refugees in social life. Field research management was used, and the data were obtained by using face-to-face interviews with 250 participants. The results show that the participants negatively position Syrian refugees in social life. In terms of gender, women look at Syrian asylum seekers more negatively than men. Participants' views toward migrants who are not Syrian refugees is generally more positive. Again, a significant portion of the respondents do not want to come together with Syrian refugees nor live together in social life.

Moreover, most of the respondents think that Syrian asylum seekers increase crime rates in Trabzon. Finally, the respondents do not want Syrian asylum seekers to be granted the rights of citizenship.

Keywords: Social Life, Syrian Refugees, The Case of Trabzon

1. GİRİŞ

Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan savaşlar ve iç karışıklıklar pek çok ülkenin sığınmacı sorunlarıyla karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. 2010 yılında Tunus'ta başlayıp, Arap ülkelerinde hızla yayılan ve Arap Baharı olarak anılan toplumsal hareket bazı ülkeleri derinden etkilemiştir. Bu ülkelerden biri de Türkiye'dir. 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş nedeniyle, Türkiye kapılarını Suriye vatandaşlarına açmak zorunda kalmıştır (Efe, 2015: 12).

Türkiye jeopolitik konumu nedeniyle geçmişten günümüze pek çok mülteci problemiyle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'nin hemen yanı başında meydana gelen savaşlar ve bunun sonucu yaşanan göçler ülkenin büyük bir sığınmacı problemi ile karşılaşmasına neden olmuştur (Canyurt, 2015: 140).

Yaşanan iç savaş nedeniyle ülkelerini terk edip Türkiye'ye sığınan Suriyeliler, Türkiye'nin farklı bölgelerinde yer alan çeşitli kamplarda yaşamaktadır. Bu kampların dışında da yaşayan çok sayıda Suriyeli bulunmaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin hukuki statüsü konusunda farklı kavramlar ortaya atılmaktadır. Özellikle medyada; "sığınmacı", "mülteci", "zorunlu göçmen" ve "yerinden edilmiş kişi" kavramları kullanılmaktadır. Akademik çalışmaların çoğunda ise "sığınmacı" sözcüğü tercih edilmektedir. Sığınmacı terimi; mülteci statüsü almak için başvuran fakat başvurusu karara bağlanmamış kişiler için kullanılmaktadır. Sığınmacılar başlangıçta ülkelere gönderilmez ve onlara belli haklardan yararlanma imkânı verilir. Fakat sığınma statüsünde bulunan bir kişi sığındığı ülkede kalıcı değil geçici bir sığınma hakkı elde eder (Kaya ve Yılmaz Eren, 2015: 10-17).

Suriye'de iç savaşın devam etmesi nedeniyle geçici olarak Türkiye'ye sığınan kimselerin ülkelere geri dönememesi, Türkiye'de kalma sürelerinin hayli uzamasına neden olmuştur. Bu durum çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Yaşanan sorunlar ekonomik nedenlerden kaynakladığı gibi çeşitli sosyal nedenlerden de kaynaklanmaktadır (Gülyaşar, 2017: 702).

Öte yandan Suriye'de yaşanan iç savaş küresel bir boyut kazanmıştır. Lübnan ve Ürdün gibi ülkeler Suriyeli sığınmacıları ülkelere kabul etseler de, Türkiye en fazla Suriyeli sığınmacıyı topraklarında barındıran ülke konumundadır (Can, 2019). Uzun yıllardır Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların kısa süre içinde ülkelere geri dönmesi pek de mümkün görünmemektedir. Bu yüzden Türkiye, Suriyeli sığınmacılara yönelik bir takım politikalar ve uygulamalar geliştirilmektedir (Emin, 2016: 9).

2. TOPLUMSAL YAŞAMADA SURİYELİ SİĞINMACILAR

İnsanların yaşamları ve özgürlükleri savaş ortamında tehdit altındadır. Bu yüzden çoğu insan savaşlar nedeniyle ülkelerini terk ederek başka ülkelere sığınmak zorunda kalır. Kimi devletler sığınmacı olgusuna ekonomik ve siyasi açıdan bakabilmekte ve savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanları ülkelere kabul etmemektedir. Diğer yandan olaya insani açıdan bakıp sığınmacıları kabul eden devletler de bulunmaktadır (akt. Seydi, 2014: 269-270).

Türkiye savaştan kaçan çok sayıda Suriyeli sığınmacıya kapılarını açan devletlerden biridir. Fakat zamanla bu Suriyeli sığınmacılar ile yerli halk arasında birtakım sorunlar da yaşanmaya başlamıştır. Bu yaşanan sorunlar belli gruplar ve medya tarafından zaman zaman kullanılmaktadır (Çiftçi, 2018: 2252). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar ile ilgili yapılan haberler genellikle "Suriyeli sığınmacılara tanınan hakların fazla olduğu" yönündeki söylemler üzerine inşa edilmektedir

(Karataş, 2015: 145). Boztepe (2017,117-118) Show TV ve Kanal D televizyon haberlerini incelemiştir. Araştırmanın sonucuna göre Suriyelilerle ilgili haberler daha çok adli suçlar üzerinden çerçeveselendirilmiştir. Bu haberlerde Suriyeli mültecilerden kitleler ve yığınlar olarak bahsedilmiş sayılarına fazlaca vurgu yapılmıştır. Mülteciler hakkında “-den/dan fazla, -in üzerinde, binlerce” gibi tahmine dayanan sayısal bilgiler verilmesi mültecilerin olumsuz temsillerine neden olmaktadır. Bu ‘ortalama’ rakamsal ifadeler mültecilerin artan sayısının bir sorun olduğunu ima eden tehdit ve güvenlik söylemleriyle bağlantılıdır.

Dünya medyasında da sığınmacı ve göçmenlere yönelik bu ve buna benzer pek çok haber yapılmaktadır. Örneğin Fransız Le Monde gazetesi “Toplum” başlığı altında yayınladığı yazılarında, sürekli olarak “göçmenler” ile ilgili olumsuz haberler yapmaktadır. Gazetede çıkan bu haberlerde genel olarak göçmenlerin toplumsal yaşamda problemlili kişiler olduğu yönünde bir söylem üretilmektedir (Baudrillard, 2011:195-196). Bu ve buna benzer söylemler haberciliğin özünü çok bağdaşmasa da medyada her zaman var olmuştur (İnce ve Koçak, 2018:1970).

Medya egemen ideoloji üzerinden “biz”lik oluşturur. Medyanın içeriklerinde, öteki olarak konumlandırılan kişilere yönelik olumsuzlayıcı ve alaycı ifadeler üretilebilmektedir. (İnceoğlu ve Sözeri, 2012: 24) Özellikle sosyal medya, nefret söylemi ve ötekileştirme içeren haberlere daha fazla yer vermektedir. Sosyal medya sitelerinin içeriklerini bizzat kullanıcıların kendisi belirlemesi ve bu içeriklerin profesyonel kişilerin denetimden geçmemesi çeşitli problemlerin ortaya çıkmasında etkili olabilmektedir.

Bireyler veya gruplar iletişim araçları vasıtasıyla başka birey ve grupları etkileyip yönlendirebilir. Böylece onları kendi hedef ve amaçlarına uygun hale getirirler. Birey genellikle kitlenin peşine takılır, kitlesel hareketi doğru olarak kabul eder (Akarcalı, 2003: 3). Sigmund Freud, bireyin kitle içerisinde kendi benliğinden uzaklaştığından bahseder. Ona göre bilinçsizlik durumu bireyin benliğini ele geçirerek onu otomat duruma getirir. Birey yalnızken aklını kullanabilir hatta üstünlük aşamasına geçer. Fakat kitle içerisinde bir barbardan farkı kalmaz. Ayrıca kitle içerisinde söz ve sloganlar daha büyük anlamlar kazanır (Freud, 1975: 10-14). Özellikle son yıllarda savaşlar nedeniyle ülkelerini terk edip başka ülkelere göç etmek zorunda kalan pek çok göçmen ve sığınmacıya yönelik yapılan eylemler kimi zaman bu vatandaşların evlerine ve iş yerlerine yönelik saldırıya dönüşebilmektedir.

Toplumsal yaşam içerisinde gerçekleşen pratikler günlük söylemlere de yansımaktadır. İnsanların ötekilere yönelik söylemlerini toplumsal süreçten bağımsız düşünmek doğru değildir(Dursun, 2014: 63). Bırakın farklı kültürler üzerinden yaratılan “biz ve “öteki” söylemini, aynı kültürden olan insanlar arasında bile siyasal kimlikleri üzerinden biz ve öteki söylemini oluşturulabilmektedir. İnsan yaşamı bir bakıma dostluk-düşmanlık ilişkileri ile sürmektedir (Mouffe, 2015: 22).

Yeni medya ile birlikte yeni bir akış doğmuştur. İnsanlar artık tanısın tanımaysın sosyal medya üzerinden başkasıyla ilgili olumsuz- olumlu paylaşımlarda bulunabilmektedir. Kullanıcıların istediği gibi içerik üretebilmesi ve bunu geniş kitlelere aktarabilmesi yanıltıcı bilgilerin de yayılmasına zemin hazırlamaktadır(Tokgöz, 2015: 181). Özellikle son yıllarda hem dünyada hem Türkiye’de Twitter’ın hashtag uygulaması üzerinden kitlesel tepkiler oluşturulmaktadır. Kimi zaman buradan aktarılan açıklamalar nefret söylemine kadar varmaktadır (Binark, 2013: 94).

İnsanlar sosyal paylaşım sitelerinden birtakım asılsız iddialarda bulunurken aynı zamanda bu asılsız iddialar ile toplumsal çatışmalar çıkarmaktadır. Sosyal medya üzerinden örgütlenen yerel halk, öteki olarak konumlandığı sığınmacı ve göçmenlere karşı çeşitli gösteriler yapabilmekte ve bu eylemlerini kitlesel boyutlara taşıyabilmektedir. Ülkemizde özellikle sınır

noktalarında yaşanan pek çok olay ana akım medyada kendine geniş yer bulmaktadır. Bu da Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz düşüncenin artmasına neden olmaktadır (Karataş, 2015: 118).

Dünyanın hemen hemen her ülkesinde sosyal medya üzerinden yabancıları ve göçmenleri hedef alan ifadelere rastlamak mümkündür. Genellikle bu tür söylemler ekonomik nedenler üzerinden üretilmektedir. Pek çok sosyal medya kullanıcısı “biz” tanımının dışında kalan grupları, ekonomik ve toplumsal yaşam için bir problem olarak görme eğilimindedir (Binark ve Bayraktutan, 2013: 87).

Göçmenlere ve sığınmacılara yönelik halkın gösterdiği tepkiler Marks’ın ekonomik determinizm kavramıyla açıklanabileceği gibi, Batı Marksizm’inin değindiği üzere yalnızca ekonomik nedenler değil medya ve toplumun sosyal ve kültürel dinamikleri tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır.

Ekonomik sebeplerle göçmelere ve sığınmacılara olumsuz gözle bakan yerel halk “öteki” olarak konumlandığı kişilerin, işlerini elinden alacağına ve alım gücünü düşüreceğine inanmaktadır. Bir yerde bunlar göçmenleri ve sığınmacıları kendileri için rakip görmektedir. Aristoteles (2017: 122) aynı şeyin peşinde olanların birbirlerini daha fazla kıskanacağını belirtmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde, göçmenlere ve sığınmacılara karşı ön yargının nedenleri daha çok ekonomiktir. Gelişmiş ülkelerde ise bu durum, toplumsal endişe ve sosyolojik sebeplere dayandırılmaktadır. Örneğin, bir İsveç vatandaşı ülkesine gelen göçmelere ve sığınmacılara olumsuz gözle bakıyorsa bunun nedeni daha çok toplumsal yaşamdaki yabancı korkusudur. (Canatan, 2007, akt. Öner, 2014:165) “Xenophobia” kelimesi Yunancada yabancı anlamına gelen “xenos” ile korku anlamına gelen “phobos” kelimelerinden meydana gelmektedir. Hâkim olan mevcut kültürün homojenliğinin yabancılar tarafından bozulacağı düşüncesidir.

Dünyanın her yerinde insan kendi savunuculuğu üzerinden ötekini oluşturur. Yine toplumsal yaşamda kendini ötekinden farklı olarak konumlandırır. Kendini uyumlu bir kişi olarak görürken ötekini ise görmez. Kendinde hak gördüğü ekonomik ve sosyal artıları karşı tarafta yani ötekinde görmez. Hatta ötekine veriler ekonomik ve sosyal hakları eleştirir. Bir yerde “biz” aidiyetinin dışında konumlandıklarını kötüler (Uluç, 2009: 57-60). Freud bunu insanın doğasına bağlar. Ona göre insan doğuştan bencil bir varlıktır. İnsan sürekli olarak kendini koruma içgüdüğü ile hareket eder. Freud’a göre birey ve toplum arasında bir rekabet vardır (Fromm, 1994: 39-42).

Adorno’ya göre önyargılar içinde toplumun genel bir örgütlenmesi vardır. Bu önyargıların değişmesi ancak ve ancak toplumun değişmesiyle olanaklı hale gelebilir. Adorno’nun bu anlayışı ile Freudcu düşünce anlayışı birbirine benzemektedir (Uluç, 2009: 62). Kuşkusuz bunda, günümüz modern dünyasının oluşturduğu rekabet ortamının da etkisi de vardır. İnsan, kendini ait hissettiği gruba hizmet etmek amacıyla o gruba karşı daha anlayışlı davranırken; karşısında konumlandığı gruba daha anlayışsız olabilmektedir. Modern hayatta bencilik duygusu fazlaca ön plana çıkmıştır. Benmerkezci düşünce toplumsal yaşamın her alanına sirayet etmiştir. Bireyin haz alması üzerine kurulan bu hayatta, ötekinin anlamı ve önemi kalmamıştır (Çömez Polat ve Kaya, 2017: 41). İnsanlar genelde çoğunluğun olduğu yerde durur, böylece karşı taraftan korkmama hazzını yaşar (Adorno, 2011: 74).

Erasmus (2009:116-117) her milletin kendine ait özelliklerinin bulunduğunu ve bu özellikleriyle övündüklerini söyler. İskoçyalıların soyluluklarıyla, Yunanlıların bütün bilimlerin yaratıcısı olduklarıyla, İspanyolların ise yapmış oldukları savaşlarda, kazandıkları şan ve şöhretleri ile övündüklerini belirtir. Freud’a göre (1975: 45) komşu kent insanları birbiriyle rekabet

içindedir ve birbirlerini çekemezler. Her ulus kendisini ötekinden daha soylu olarak konumlandırır. Yani her kanton kendini ötekinden daha değerli hisseder. Nasıl toplumsal yaşamda bireyler, birtakım özellikleriyle konumlandırılıyorsa aynı şekilde devletler de konumlandırılabilir. Örneğin Fransız siyasetçi ve eski Fransa Başkanı Michel Rocard (Rocard, 2008: 67) Türklerin milliyetçi insanlar olduğunu vurgular. Ona göre Türkler gelenekleri ve kültürleri sürekli olarak koruyamaya çalışmaktadır. Ayrıca aile bütünlüğüne önem verirler. Bunların Türklerin bilinen yaygın özellikleri olduğunu belirtir.

Türklerin tarih boyunca pek çok savaşa katılması ve bu savaşlar sonrasında bağımsızlığını kazanmış olması aynı durumu yaşayan başka ülkelerin vatandaşlarından da benzer beklentilere girmesine neden olmaktadır. Fakat farklı kültürlerde yaşayan insanların kendilerine göre farklı doğruları olabilir.

Savaşlar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalıp başka ülkelere sığınan insanlar, sığındıkları ülkenin özelliklerini ve kültürünü yakından bilmemesi, onları yerel halk ile aralarında sorunlar yaşanmasına neden olabilmektedir.

Toplumsal yaşamda birisi için doğru ve iyi olan başkası için doğru ve iyi olmayabilir (Türkeri, 2014: 26). Kültürel farklılıklar insanların her olaya aynı şekilde bakmasını engellemektedir. Bazıları için sıradan görünen bir olay başkaları için çok önem arz edebilir.

Bireyselleşen dünyada insanlar göçmenler ve bir sığınmacılar ile arasına mesafe koyduğu gibi kendi yakın çevresi ile de arasına mesafe koyabilmektedir. Alman Filozof Schopenhauer'in "Parerga ve Paralipomena: Kısa Felsefi Denemeleri" adlı çalışmasında soğukta kalmış kirpilerin ikilemini şöyle anlatır: Kirpilerin soğuk havada ısınmak için bir araya gelirler fakat bir araya geldiklerinde dikenlerinin birbirine battığını görürler bu yüzden birbirlerine çok yaklaşmazlar. Freud bu durumu "hiç kimse bir başkasının kendi mahremiyet alanına fazla sokulmasından hoşlanmaz" şeklinde yorumlamıştır (Freud, 1975: 44).

İnsanların diğer insanlarla ile bir arada yaşamama isteği toplumsal yaşamda hoşnutsuzluklar yaratabilir. Kimi zaman bu durum toplumsal gerilimlere neden olabilmektedir. Kuskusuz modern zamanın insanın öteki ile yaşama isteği modern çağ öncesi insana göre çok daha az düzeydedir. Toplumların farklı zihinlere ve ruhlara sahip olması, onların birlikte yaşamalarını etkilemektedir (Köktürk, 2017). Toplumların değişmez düşünce ve davranış modelleri üretmesi "ötekini" tanımamak anlamına gelecektir. İnsanlar genellikle kendinden farklı düşünen ve davranan kişilere karşı önyargılıdır (Badiou, 2016: 35).

İnsanların ve devletlerin gelişim süreçleri birbirlerinden farklı olmuştur (Kropotkin, 2016: 37-38). Devletlerin gelişmişlik düzeylerindeki farklılıklar, bu ülkelerin vatandaşlarının birbirlerine yönelik bakış açılarını da etkileyebilmektedir. Yine devletlerin birbirlerine olan uzaklıkları, aralarındaki ilişkileri belirlemede rol oynayabilir.

Bir ülkenin halkının kendi topraklarında yaşayan sığınmacılara bakış açıları ile yine sığınmacıların yaşadıkları ülkelerin halkına bakışları, birbirlerine yönelik birtakım ortak düşüncelerin oluşmasına neden olmaktadır. Tutum ve davranışlar pozitif yönde olabileceği gibi tamamıyla negatif yönde de olabilir (Özüdoğru ve ark, 2018: 135). İşte bu bağlamda Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların toplumsal yaşamda konumlandırılışı ile ilgili olarak, ülkemizin farklı bölgelerinde ve farklı örneklemeler üzerinden pek çok araştırmalar yapılmıştır.

Yapılan araştırmalardan biri Karasu (2018, 344) tarafından Şanlıurfa'da 245 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma sonucunda; ankete katılanların önemli bir kısmı (yüzde 70.2) Suriyeli bir sığınmacı ile komşu olmak istemediğini belirtmiştir.

Başka bir araştırma ise Taş ve Tekkanat (2018: 88) tarafından Elazığ ilinde yapılmıştır. Araştırmaya katılanların büyük bir kısmı Suriyeli sığınmacılarla aynı şehirde yaşamak istememektedir. Yine araştırmaya katılanlar, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye alınmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Yine Budak ve arkadaşları (2018: 544-557) yerel halkın Suriyeli sığınmacılara bakış açısını ortaya koymak amacıyla Elazığ ilinde başka bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmaya katılanların yarısı Suriyeli sığınmacıların Elazığ ilinde suç oranlarını arttırdığını düşünmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı Elazığ ilindeki ev kiralalarının ve işsizliği artışından Suriyeli sığınmacıları sorumlu tutmaktadır

Örselli ve Bilici (2018: 325), Konya il merkezinde 1100 kişi üzerinde bir saha araştırması gerçekleştirmiştir. Araştırmaya katılanların yüzde 83'ü Suriye'de savaş bitse dahi Türkiye'de bulunan Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeyeceğine düşünmektedir. Yine katılımcıların yüzde 62'si Suriyeli sığınmacılara Türk vatandaşlığı verilmesine istememektedir.

Yukarıda verilen araştırmalarda Suriyeli sığınmacılara Türk halkının bakış açısı olumsuz olurken yapılan bazı araştırmalarda ise sığınmacılar için olumlu sonuçlar çıkmıştır.

Çiftçi (2018: 2232-2252) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara bakış açısını ortaya koymak amacıyla 1614 kişi üzerinde bir saha araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmaya katılanlar genel olarak Suriyeli sığınmacılara karşı olumsuz bir tutuma sahip değildir.

Quadır ve Çimen (2018: 327) tarafından Konya il merkezinde 400 Türk vatandaşı üzerinde yapılan başka bir araştırmada, katılımcılar Suriyeli sığınmacılara yardım edilme konusunda kararsızdır. Katılımcılardan evli, çocuklu ve yaşı büyük olanlar Suriyeli sığınmacılara daha olumlu bakmaktadır.

Yukarıdaki literatür taraması ışığında bu araştırmada, aşağıda yer alan 4 temel araştırma sorusuna yanıt aranmıştır:

- Araştırma Sorusu 1: Katılımcılar Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz bir tutuma sahip mi?
- Araştırma Sorusu 2: Katılımcıların cinsiyetine göre Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumları anlamlı farklılık gösteriyor mu?
- Araştırma Sorusu 3: Katılımcıların Suriyelilerin dışındaki sığınmacılara bakış açısı nasıldır?
- Araştırma Sorusu 4: Katılımcılar Suriyeli sığınmacılar ile aynı şehirde ve aynı apartmanda yaşamak ister mi?

3. YÖNTEM

Bu araştırma, genel tarama modeli üzerinden dizayn edilmiştir. Araştırmada bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında karşılaştırmalı ilişkisel tarama yapılmıştır

3.1. Araştırmanın Uygulanması ve Örneklem Seçimi

Suriyeli sığınmacıların toplumsal yaşamda konumlandırılışını belirlemek amacıyla bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın evreni, araştırmanın yapıldığı zamanı kapsayan dönemde, Trabzon il Merkezinde yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Rastlantısal örneklem tekniğinin kullanıldığı araştırmaya toplam 250 kişi katılmıştır. Araştırmaya konu olan veriler ise anket tekniğiyle toplanmıştır.

3.2. Verilerin Analizi ve Kullanılan Testler

Alan araştırması 25 Eylül - 5 Ekim 2019 tarihleri arasında Trabzon il merkezinde yaşayan kişiler ile yüz yüze görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Saha araştırması sonucu elde edilen

veriler istatistik paket programı vasıtasıyla elektronik ortama aktarılmıştır. Verilerin analizinde ilk olarak katılımcıların demografik özellikleri Frekans Analizi yardımı ile ortaya konulmuştur. Katılımcıların cinsiyeti ile Suriyeli sığınmacılara bakış açısı arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Bağımsız Örneklem T-Testi (Independent Sample T-Test). İle hesaplanmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Katılımcıların Bazı Özellikleri

Çalışmaya katılanların cinsiyetine göre yüzdelik dağılımına bakıldığında, katılımcıların yüzde 54.8'i erkek; yüzde 45.2'si kadınlardan meydana gelmektedir. Araştırmaya katılan erkeklerin sayısı kadınların sayısına göre farklılık gösterse de; örnekleminin cinsiyeti açısından çok da dengesizlik göstermemektedir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Erkek	137	55.8
Kadın	113	45.2
Toplam	250	100.0

Yaş dağılımının betimleyici istatistikleri incelendiğinde en düşük 18, en yüksek 75 yaşında katılımcılarla görüşüldüğü ortaya çıkmaktadır. Anket sorularını yanıtlayanların yaş ortalaması 35 olarak bulgulanmıştır (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Yaşa İlişkin Merkezi Eğilim İstatistikleri

Katılımcı Sayısı	En Düşük	En Yüksek	Ortalama
250	18	75	35

4.2. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlar

Çalışmaya katılanlara, 1 ile 10 puan arasında değişen bir skala (1= Hiç sevmiyorum, 5= Biraz seviyorum, 10= Çok seviyorum) üzerinden Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumları sorulmuştur. Katılımcıların verdiği yanıtlar incelendiğinde, araştırmaya katılanlar Suriyeli sığınmacılara olumsuz ($\bar{x}= 2.31$) bakmaktadır (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum

	Katılımcı Sayısı	Hiç Sevmem	Çok Severim	Ortama
Suriyeli Sığınmacıların Konumlandırılışı	250	1	10	2.31

Araştırmada katılımcıların cinsiyeti ile Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumları arasında ilişkiyi tespit etmek amacıyla bağımsız örneklem T-testi uygulanmıştır. Saha araştırmasına katılanların cinsiyeti ile Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($t= 2.420$; $p< .05$). Araştırmaya katılan kadınlar ($\bar{x}= 2.07$), erkeklere ($\bar{x}= 2.51$) oranla Suriyeli sığınmacılara daha olumsuz bakmaktadır (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Cinsiyete Göre Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Ortalama	T	Df	Sig.
Erkek	137	2.51	.430	248	.016
Kadın	113	2.07			

4.3. Suriyelilerin Dışındaki Göçmenlere Yönelik Tutumlar

Araştırmaya katılanların Suriyelilerin dışındaki göçmenlere yönelik tutumlarını ortaya koymak amacıyla 1 ile 10 arasında puan vermelerine yönelik bir skala (1= Hiç sevmem, 5= Biraz severim, 10= Çok severim) oluşturulmuştur. 250 kişinin verdiği cevaplar incelendiğinde, katılımcıların Suriyelilerin dışındaki göçmenlere biraz daha ılımlı (\bar{x} = 5.03) bakmaktadır (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5. Suriyelilerin Dışındaki Göçmenlere Genel Bakış

Suriyelilerin Dışındaki Göçmenlere Yönelik Tutum	Katılımcı Sayısı	Hiç Sevmem	Çok Severim	Ortalama
	250	1	10	5.03

Katılımcıların cinsiyetine göre Suriyelilerin dışındaki göçmenlere yönelik tutumlarının farklılaştığı Tablo 6'ya bakılarak söylenebilir (t = 2.950; p < .05). Betimleyici istatistik sonuçları incelendiğinde; erkeklerin (\bar{x} = 5.42) kadınlara (\bar{x} = 4.55) oranla Suriyelilerin dışındaki göçmenlere daha ılımlı baktığı görülmektedir.

Tablo 6. Cinsiyete Göre Suriyelilerin Dışındaki Göçmenlere Yönelik Tutum

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Ortalama	T	Df	Sig.
Erkek	137	5.42	.950	248	.003
Kadın	113	4.55			

4.4. Katılımcıların Suriyeli Sığınmacılarla Aynı Şehirde ve Aynı Apartmanda Yaşama İstedığı

“Suriyeli sığınmacılarla aynı şehirde yaşamak ister misiniz?” Sorusunun yanıtları kategorileştirildiğinde; yüzde 49.2’si “kesinlikle istemem” yüzde 31.2’si “istemem”, yüzde 9.6’sı “kararsızım”, yüzde 6.4’ü “isterim”, yüzde 3.6’sı “kesinlikle isterim” yanıtını vermişlerdir. Bu sonuçlara göre, ankete yanıt verenlerin büyük bir kısmı Suriyeli sığınmacılar ile aynı şehirde yaşamak istememektedir (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7. Suriyeli Sığınmacılar ile Aynı Şehirde Yaşama İsteğinin Yüzdelerle Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle İstemem	123	49.2
İstemem	78	31.2
Kararsızım	24	9.6
İsterim	16	6.4
Kesinlikle İsterim	9	3.6
Toplam	250	100.0

“Suriyeli sığınmacılarla aynı apartmanda yaşamak ister misiniz?” Sorusunun yanıtları kategorileştirildiğinde; yüzde 57.2’si “kesinlikle istemem”, yüzde 23.0’ı “istemem”, yüzde 11.6’sı

“kararsızım”, yüzde 2.0’i “isterim”, yüzde 1.2’si “kesinlikle istemem” şeklinde yanıtlamışlardır. Bu sonuçlara göre, araştırma sorularını yanıtlayan katılımların büyük bir kısmı Suriyeli sığınmacılarla aynı apartmanda yaşamak istememektedir (Bkz. Tablo 8).

Tablo 8. Suriyeli Sığınmacılar ile Aynı Apartmanda Yaşama İsteğinin Yüzdelerik Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle İstemem	143	57.2
İstemem	70	28.0
Kararsızım	29	11.6
İsterim	5	2.0
Kesinlikle İsterim	3	1.2
Toplam	250	100.0

Katılımcılara 1 ile 10 puan arasında değişen bir skala (1= Çok problem oluşturur, 5=Biraz problem oluşturur, 10= Hiç problem oluşturmaz) üzerinden, oğlunun veya kızının Suriyeli bir sığınmacı ile evlenmesinin kendisi için bir problem oluşturup oluşturmayacağı sorulmuştur. Bu soruya katılımcıların en düşük 1, en yüksek 10 puan verdikleri görülmektedir. 250 kişinin verdiği yanıtların betimleyici istatistiklerine bakıldığında, söz konusu kişilerin oğlu veya kızının Suriyeli bir sığınmacı ile evlenmesi durumunda, bu durumun kendileri için problem ($\bar{x}= 2.10$) oluşturacağını düşünmektedir (Bkz. Tablo 9).

Tablo 9. Katılımcıların Oğlunun veya Kızının Suriyeli Bir Sığınmacı ile Evlenmesini Durumunda Tutumları

Katılımcıların Oğlunun veya Kızının Suriyeli Bir Sığınmacı ile Evlenmesi Durumu	Katılımcı Sayısı	Çok Problem Olur	Hiç Problem Olmaz	Ortalama
	250	1	10	2.10

Araştırmada katılanların yüzde 75.6’sı gibi büyük bir kısmı Suriyeli sığınmacıların Trabzon’da suç oranlarını artırdığını düşünmektedir. Katılımcıların yüzde 24.4’ü ise Suriyelilerin Trabzon’da suç oranını arttırmadığını yönünde görüş bildirmişlerdir (Bkz. Tablo 10).

Tablo 10. Suriyeli Sığınmacıların Trabzon’da Suç Oranını Artırıp Arttırmadığına Yönelik Sorunun Yüzdelerik Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Evet	189	75.6
Hayır	61	24.4
Toplam	250	100.0

Araştırmaya katılanlara “Suriye’deki savaşın bitmesi durumunda Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri döneceğini düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya cevap verenlerin büyük bir kısmı (yüzde 76.8) Suriye’de savaş bitse dahi Türkiye’de bulunan Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeyeceğini belirtmiştir (Bkz. Tablo 11).

Tablo 11. Suriyeli Sığınmacıların Ülkelerine Geri Dönüp Dönmeyeceği ile İlgili Sorunun Yüzdelerle Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Suriye'ye Dönecekler	24	9.6
Suriye'ye Dönmeyecekler	192	76.8
Kararsızım	34	13.6
Toplam	250	100.0

Araştırmada ayrıca “Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verilsin mi?” sorusu yöneltilmiştir. Araştırmaya katılanların yüzde 80'e yakın kısmı Suriyeli sığınmacılara Türk vatandaşlığı verilmesine karşı çıkmaktadır (Bkz. Tablo 12).

Tablo 12. Suriyeli Sığınmacılara Vatandaşlık Verilmesi Durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	22	8.8
Hayır	196	78.4
Kararsızım	32	12.8
Toplam	250	100.0

“Savaş durumunda ülkeyi terk eder misiniz?” sorusunun yüzdelerle dağılımına bakıldığında; araştırmaya katılanların yüzde 70'e yakın kısmı (yüzde 69.2)savaş durumunda ülkesini terk etmeyeceğini belirtmiştir (Bkz. Tablo 13).

Tablo 13. Savaş Durumunda Ülkeyi Terk etme Durumu

	Sayı	Yüzde
Ülkemi Terk Ederim	43	17.2
Ülkemi Terk Etmem	173	69.2
Kararsızım	34	13.6
Toplam	250	100.0

Araştırmada katılımcılara “Suriyeli sığınmacılar Türk ekonomisine zarar veriyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Araştırmaya katılanların yaklaşık yüzde 80'i Suriyeli sığınmacıların Türk ekonomisine zarar verdiğini düşünmektedir (Bkz. Tablo 12).

Tablo 14. Suriyeli Sığınmacılar Türk Ekonomisine Etkisi

	Sayı	Yüzde
Evet, Zarar Veriyor	198	79.2
Hayır, Zarar Vermiyor	43	17.2
Kararsızım	9	3.6
Toplam	250	100.0

SONUÇ

Araştırma kapsamında Suriyeli sığınmacıların toplumsal yaşamda konumlandırılışı ele alınmış; yapılan saha araştırması sonucunda katılımcılar, Suriyeli sığınmacıların toplumsal yaşamda olumsuz olarak konumlandığını belirtmektedir. Cinsiyet açısından ise, kadınlar erkeklere oranla Suriyeli sığınmacılara daha olumsuz bir gözle bakmaktadır. Katılımcılar Suriyelilerin dışında kalan göçmenlere bakış açıları ise biraz daha ılımlıdır. Araştırmaya katılan erkekler, kadınlara

oranla Suriyeli sığınmacıların dışında kalan göçmenlere daha ılımlı yaklaşmaktadır. Özellikle son yıllarda sosyal medyada Suriyeli sığınmacılara yönelik pek çok olumsuz içeriklerin paylaşılması adeta bu sonuçlarını da doğrular niteliktedir.

Çalışmada elde edilen bir diğer sonuç ise; katılımcılar önemli bir kısmı Suriyeli sığınmacılar ile aynı şehirde veya aynı apartmanda yaşamak istememeleridir. Yine araştırmaya katılanların büyük bir kısmı Suriyeli sığınmacılar ile akrabalık ilişkisi de kurmak istememektedir. Cinsiyet açısından incelendiğinde; her üç soruda da anlamlı farklılık görülmektedir. Yani, kadınların ve erkeklerin yanıtları birbirine yakınlık göstermektedir.

Araştırmaya katılanların büyük bir kısmı Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık hakkı verilmesini istememektedir. Ayrıca katılımcıların yüzde 70'e yakın bir kısmı, Suriye'de mevcut savaş bitse dahi Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeyeceğini düşünmektedir. Trabzon'da suç oranlarının artışı (yüzde 76.6) Suriyeli sığınmacılara bağlayan kişi sayısı da yine oldukça fazladır. Bu araştırmanın sonuçları, Türk toplumunda Suriyeli sığınmacılara karşı bir önyargının oluşmaya başladığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Fakat bunu yabancı düşmanlığı üzerinden değerlendirmek te çok doğru değildir. Çünkü ankete katılanlar, Suriyeli sığınmacılara karşı yaptıkları olumsuzlamayı Türkiye'de yaşayan diğer göçmenlere karşı yapmamaktadır.

Trabzon ili örneği üzerinden yapılan bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar Türkiye'nin farklı bölgelerinden farklı örneklerle üzerinden yapılan araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Suriyeli sığınmacılara yönelik toplumsal yaşamda oluşan bu önyargı, kültürel farklılıklardan tutun ekonomik nedenlere kadar pek çok durumla ilişkilendirilebilir.

Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara karşı oluşan bu önyargının giderilmesi için kısa ve uzun vadede birtakım politikalar üretilmesi elzem bir durumdur. Özellikle medya üzerinden yapılan göçmenlere ve sığınmacılara yönelik kışkırtıcı yayınlara ve paylaşımlara denetleme getirilmesi gerekir. Ayrıca Suriyeli sığınmacılara, Türk toplum yapısına uyum sağlamalarına yönelik seminerler verilebilir. Türkiye'deki kültürel yapı yakından anlatılabilir. Türk vatandaşları ise Suriyeli sığınmacıların ülkelerinde yaşadığı sorunlar hakkında bilgilendirilmelidir.

Sonuç olarak, Suriyeli sığınmacıların toplumsal yaşamda konumlandırılışını ortaya koymak amacıyla yürütülen bu çalışma, Trabzon il merkezinde yapılan sınırlı çalışmalardan birini oluşturmaktadır. Diğer taraftan Türkiye'nin farklı bölgelerinde farklı zamanlarda Suriyeli sığınmacıların toplumsal yaşamda konumlandırılışı ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırma ile Trabzon halkının Suriyeli sığınmacılara bakış açıları ile Türkiye'nin farklı bölgelerde yaşayan Türk vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara bakış açılarını karşılaştırma imkânı doğmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adorno, T.W.(2011). *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi* (Nihat Ülner- Mustafa Tüzel - Elçin Gen Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akarcalı, S. (2003). *2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Aristoteles .(2017). *Retorik* (Mehmet H.Doğan Çev.). Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Badiou, A .(2016). *Etik Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme* (Tuncay Birkan Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Baudrillard, J.(2011). *Simülakrlar ve Simülasyon* (Oğuz Adanır Çev.).Ankara: DoğuBatı Yayınları.
- Binark, M.(2013). *Ayın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Binark, Mve Bayraktutan, G .(2013). *Ayın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Budak, P., Demir, M. S., Tan, M., Sarı, M.,(2017). Yerel Halkın Algısında Suriyeli Sığınmacılar ve Toplumsal Etkileri: Elazığ İli Örneği, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:5. ss. 543-564.

Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Yaşamda Konumlandırılışı: Trabzon Örneği

- Boztepe, Veli (2017). "Televizyon Haberlerinde Suriyeli Mültecilerin Temsili", *Ankara Üniversitesi İlefl Dergisi*, Sayı 4/1: 91-122.
- Can, Ş. (2019). *Refugee Encounters at the Turkish-Syrian Border: Antakya at the Crossroads*. New York: Routledge.
- Canyurt, D.(2015). Suriyeli Gelişmeleri Sonrası Suriyeli Mülteciler: Türkiye'de Riskler, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, S.48 s.127-146.
- Çiftçi, H. (2018). Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum, Algı ve Empatik Eğilimlerinin Analizi, *İnsan ve Toplum Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt/Vol:7, Sayı: 3. ss: 2232-2256.
- Çömez Polat., F ve Kaya, E .(2017). Bir ötekileştirme Pratiği: Türkiye'de Yaşayan Suriyelilere Yönelik Tutumlar, *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergi*, cilt 1, S. 1 ss. 38-48.
- Dursun, Ç .(2014). *TV Haberlerinde İdeoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Efe, İ.(2015). *Basında Suriyeli Sığınmacılar*. Ankara: Seta Yayınlar.
- Emin, M. Nur.(2016). *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları*. İstanbul: Seta Yayınları.
- Erasmus .(2009). *Deliliğe Övgü*. (Çiğdem Dürüşken Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Ersoy Quadir, S ve Kabaklı Çimen, L.(2018). Türk Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Görüşleri (Konya Örneği), *Third Sector Social Economic Review*, 53(2), 327-345.
- Freud, S.(1975). *Kitle Psikolojisi*, (Kamurna Şipal Çev.).İstanbul: Bozak Yayınları.
- Fromm, E.(1995). *Erdem ve Mutluluk* (Ayda Yörükkan Çev.). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İnce, M ve Koçak, M.C.(2018). Rus Savaş Uçağının Düşürülmesi ile İlgili Yayınlanan Haberlerde Söylem ve İdeoloji, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Sayı:3, ss. 2147-1185.
- İnceoğlu, Y ve Sözeri, C .(2012). *Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: "Ya sev ya terk et ya da..."*. Editör: Yasemin İnceoğlu, *Söylemi ve Nefret Suçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Karasu, M. A .(2018). Suç Korkusu, Göç ve Suriyeli Sığınmacılar: Şanlıurfa Örneği, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, s.332-347.
- Karataş, M.(2015). Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar ile Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *The Journal Of Migration Studies*, cilt:1. S. 2, ss.112-151.
- Kaya, İ ve Yılmaz Eren, E. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu*.İstanbul: Seta Yayınları.
- Köktürk, M.(2017). *Toplum ve Kültür*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kropotkin, P.(2016). *Etik*, İstanbul: Öteki Yayınları.
- Mouffe, C.(2015),*Siyasal Üzerine* (Mehmet Ratip Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öner, S.(2014). Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni "Öteki'ler" ve Türkiye'nin AB Üyeliği", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, cilt:13, s. 163-184.
- Örselli, E ve Bilici, Z .(2018). Vatandaş Gözünden Suriyeli Sığınmacılar Özelinde Türkiye'nin Göç Politikaları: Konya Örneği. *USYAP International Management and Social Science Symposium*: İstanbul, 321-329.
- Özudoğru, H.Y., Kan, A., Uslu, L., ve Yaman, E. (2018). Yerel Halkın Suriyelileri Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, S. 40/2, s. 115-140.
- Rocard, M .(2008). *Avrupa Birliği Yolunda Türkiye'ye Evet*, (Olcay Kunal Çev.).İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Seydi, A. R.(2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı. 31, ss. 267-305.
- Sorenson, D .(2016). *Syria in Ruins*. USA: Praeger.

Taş, D ve Tekkanat, S. S..(2018). Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Arasında Bir Kent: Elazığ Örneği, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdare Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt:10, s.10, s.77-90.

Tokgöz, O .(2015). *Temel Gazetecilik*. Ankara: İmge Kitabevi.

Türkeri, M.(2014). *Etik Kuramları*. İstanbul: Lotus Yayınları.

Uluç, G. (2009). *Medya ve Oryantalizm*. İstanbul: Anahtar yayınevi.

Yaylagül, L .(2014). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.